Ο Ευαγγελισμός (Πρωτοπρ. π. Κωνσταντίνος Στρατηγόπουλος)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 24 Μαρτίου, 2010

Απομαγνητοφωνημένη ομιλία του πρωτοπρεσβύτερου Κωνσταντίνου Στρατηγόπουλου, στα πλαίσια των μαθημάτων Αγιογραφίας των Αγίων Εικόνων της Ορθοδοξίας μας, που έγινε την Παρασκευή, 18-11-2005.

Μάθημα 3ο

Ανάλυση της θεολογίας της εικόνας του Ευαγγελισμού της Υπεραγίας Θεοτόκου

Να συνεχίσουμε τη θεολογία της εικόνας, αναλύοντας την εικόνα του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου. Το γεγονός του Ευαγγελισμού περιγράφεται στο κατά Λουκάν Ευαγγέλιον, όπου ο ευαγγελιστής Λουκάς περιγράφει πολλά γεγονότα που έχουν σχέση με την Θεοτόκο και δη με τη γέννηση του Χριστού. Τη γέννηση του Χριστού την περιγράφει και ο ευαγγελιστής Ματθαίος, αλλά λεπτομέρειες που αφορούν τα γεγονότα αυτά, περιγράφει ο ευαγγελιστής Λουκάς, ο οποίος γνώρισε την Παναγία κι έμαθε τα γεγονότα, όπως για παράδειγμα του Ευαγγελισμού, κατευθείαν από την Παναγία.

Αυτό όμως που έχει σημασία είναι η θεολογική προσέγγιση της εικόνας. Στην εικόνα του Ευαγγελισμού βλέπουμε τον αρχάγγελο Γαβριήλ και την Παναγία σε αυτή την μοναδική συνάντηση! Η εικόνα που προσωπικά θεωρώ ότι είναι μάλλον η καλύτερη που έχω δει του Ευαγγελισμού, είναι η εικόνα της Παναγίας του Ευαγγελισμού της Οχρίδας. Η περιοχή της Οχρίδας είναι πάνω από τις Πρέσπες, στα σημερινά Σκόπια. Είναι μια πανέμορφη εικόνα αγνώστου καλλιτέχνη.

Να δούμε λίγο την εικόνα. Μερικά στοιχεία που έχω δώσει σε προηγούμενες αναλύσεις για τον Άγγελο και για την Παναγία, θα τα προσεγγίσουμε σήμερα με

καλύτερο τρόπο. Πρώτα – πρώτα, ο Άγγελος αναγγέλλει ένα γεγονός. Εφ όσον αναγγέλλει γεγονός και κινείται, τα πόδια του όπως βλέπουμε στην εικόνα, είναι ανοιχτά. Υπάρχει μια κίνηση. Σε άλλες περιπτώσεις θα δούμε αγγέλους οι οποίοι δεν έχουν αυτή την κίνηση, που τα πόδια τους είναι στατικά. Ό,τι γνωρίζουμε για τους αγγέλους, το γνωρίζουμε από την Αγία Γραφή. Κατά τα μέτρα της Αγίας Γραφής είναι «λειτουργικά πνεύματα εις διακονίαν αποστελλόμενα». Δηλαδή έχουν δύο πράγματα. Πρώτον, είναι λειτουργικά πνεύματα, λειτουργούν τον Θεό και δεύτερον εις διακονίαν αποστελλόμενα. Έχουν αποστολή. Τους αποστέλλει ο Θεός για να κάνουν κάτι στον κόσμο. Αυτός είναι ο ρόλος τους. Για τα άλλα ουράνια τάγματα δεν γνωρίζουμε πολλά πράγματα. Τα περισσότερα που γνωρίζουμε είναι για τους αγγέλους και τους αρχαγγέλους. Ενώ γνωρίζουμε ότι υπάρχουν τα τάγματα που ονομάζονται αρχές, κυριότητες, θρόνοι, εξουσίες, δυνάμεις, πολυόμματα, παρόλα αυτά δεν γνωρίζουμε τον ρόλο τους τον λειτουργικό. Λίγα πράγματα ξέρουμε για τα Χερουβείμ και τα Σεραφείμ, τα οποία έχουν εμφανιστεί στο χώρο της Παλαιάς Διαθήκης.

Αλλά περισσότερες και πιο συνεχείς εμφανίσεις έχουμε από τους αγγέλους και δη τους αρχαγγέλους. Να θυμάστε, ο εκ των αρχαγγέλων Μιχαήλ εμφανίζεται στην Παλαιά Διαθήκη και ο εκ των αρχαγγέλων Γαβριήλ εμφανίζεται στην Καινή Διαθήκη. Όταν λοιπόν βλέπετε αρχάγγελο στο χώρο της Καινής Διαθήκης - και το όνομα του να μην ξέρετε - είναι ο αρχάγγελος Γαβριήλ. Ο αρχάγγελος Μιχαήλ συνήθως, αλλά όχι κατ΄ αποκλειστικότητα, εμφανίζεται στην Παλαιά Διαθήκη. Βέβαια σε γεγονότα τα οποία διατρέχουν την ιστορία της εκκλησίας μας, έχουμε επί μέρους διαφοροποιήσεις. Έχουμε το εν Χώναις θαύμα, που το γιορτάζουμε τον μήνα Σεπτέμβριο και το οποίο το κάνει ο αρχιστράτηγος Μιχαήλ. Αλλά αυτή είναι μια βασική θεώρηση των πραγμάτων. Για αυτό να ξέρετε και εξ απόψεως λειτουργικής κατατάξεως των εικόνων στο ιερό, η ωραία Πύλη έχει δύο πόρτες. Η δεξιά - όπως βλέπουμε εμείς - και η αριστερή. Αν έχετε παρατηρήσει, η πόρτα η αριστερή, μόνο αυτή χρησιμοποιείται στη Θεία λειτουργία. Ενώ σε όλες τις ακολουθίες ο ιερέας ή ο διάκονος βγαίνει από την πόρτα την αριστερή και εισέρχεται από την δεξιά, όταν αρχίσει η Θεία λειτουργία η δεξιά πόρτα καταργείται τελείως. Χρησιμοποιείται μόνο η αριστερή πόρτα, όπου γίνονται οι είσοδοι των ιερέων με τα άγια. Αυτό σημαίνει πως η πόρτα αυτή πού έχει λειτουργική χρήση την ώρα της Καινής Διαθήκης, είναι η θύρα της Καινής Διαθήκης. Ενώ η άλλη πόρτα πού έχει λειτουργική χρήση συνεχώς και καταλυμπάνεται, δεν λειτουργεί την ώρα της Θείας λειτουργίας είναι - ας την πούμε συμβολικά - η πόρτα της Παλαιάς Διαθήκης. Γι΄ αυτό πάνω στην πόρτα της Παλαιάς Διαθήκης - που είναι η δεξιά όπως την βλέπουμε εμείς - αγιογραφούμε τον αρχάγγελο Μιχαήλ που είναι ο αρχάγγελος της Παλαιάς Διαθήκης και στην αριστερή πόρτα αγιογραφούμε τον αρχάγγελο Γαβριήλ.

Οι άγγελοι λοιπόν, είναι «λειτουργικά πνεύματα είς διακονίαν αποστελλόμενα». Αν λοιπόν, οι άγγελοι είναι λειτουργοί, όπως στην εικόνα της Βαπτίσεως πού διακονούν

το Χριστό πού βαπτίζεται, θα τους δούμε να είναι ακίνητοι. Τα πόδια τους είναι κλειστά. Αν δούμε τα πόδια τους ανοικτά, τότε σημαίνει πως είναι αποστελλόμενοι. Το ίδιο μέγεθος της κινήσεως των ποδών θα το δούμε να περνάει και στους Αποστόλους. Και οι Απόστολοι έχουν μία κίνηση· λειτουργούν τον Θεό. Αν βρίσκονται σε αποστολή έχουν ανοικτά τα πόδια. Αν βρίσκονται σε λειτουργία του μυστηρίου της θείας οικονομίας, έχουν κλειστά τα πόδια. Στην εικόνα της Αναλήψεως ή στην εικόνα της ψηλαφήσεως τού Θωμά θα δείτε τους μαθητές να στέκονται ένθεν και ένθεν. Στο κέντρο είναι ο Θωμάς, ο οποίος ψηλαφεί τον Χριστό και ένθεν και ένθεν είναι οι υπόλοιποι απόστολοι. Θα δείτε τους μισούς να έχουν ανοικτά πόδια και τους άλλους μισούς να έχουν κλειστά πόδια. Δεν μπορούν να αγιογραφήσουν τον ίδιο Απόστολο με ανοιχτά και κλειστά πόδια. Επειδή οι Απόστολοι είναι ένα σώμα, οι μισοί εκδηλώνουν την κίνηση, που είναι απόστολοι δια της ανοικτής εκφράσεως των ποδών τους και οι άλλοι μισοί δια της κλειστής εκφράσεως των ποδών τους. Και δηλώνουν που ταυτόχρονα είναι και εν κινήσει, αλλά και λειτουργοί. Αυτό είμαστε και εμείς δηλαδή. Στην Ορθοδοξία δεν αναρωτιόμαστε «τι είναι καλύτερο»; Να είμαστε ακίνητοι ή κινούμενοι; Μας ενδιαφέρει να είμαστε κινούμενοι, κατά τα μέτρα της αποστολής που μας βάζει ο Θεός να κάνουμε, και ακίνητοι κατά τα μέτρα του ησυχασμού και της στάσεως της νηπτικής και της προσευχής. Και τα δύο μέτρα ισορροπούν στην Ορθοδοξία. Ποτέ δεν έχουμε μια απολυτότητα. Δηλαδή, αν κάποιος πει «εγώ θα ησυχάσω χωρίς να κάνω κίνηση, κάποια ενέργεια», τότε αυτός δεν ζει την Ορθοδοξία σωστά. Αυτά τα δύο λοιπόν, εναλλάσσονται.

Στην εικόνα, ο αρχάγγελος Γαβριήλ είναι αποστελλόμενος στην Παναγία, γι΄ αυτό τα πόδια του είναι ανοιχτά. Όπως βλέπετε, έχει το χέρι του εκτεταμένο, της δείχνει κάτι. Αν ήταν λειτουργός και λειτουργούσε το μυστήριο (όπως μπορείτε να δείτε) στην εικόνα της Βαπτίσεως, τα χέρια του θα ήταν κλειστά. Και μάλιστα καλυμμένα με ένα ύφασμα. Ενώ βλέπετε, αν το χέρι είναι ανοικτό, κάτι δεικνύει. Ο Θεός του λέει κάτι να πει. Δεν είναι το δικό του το χέρι. Δανείζει το χέρι του, στο Θεό. Αυτό συμβαίνει στη Θεία λειτουργία. Αν έχετε παρατηρήσει, εμείς οι ιερείς φοράμε το εξωτερικό ένδυμα το οποίο λέγεται φελόνιον και καλύπτει τα χέρια μας. Τα χέρια μας είναι καλυμμένα. Που σημαίνει ότι δεν έχουμε χέρια. Κι αν πρόκειται να κάνουμε κάτι, το κάνουμε όπως το λέει η Εκκλησία, κατά εντολή του Θεού. Δηλαδή, δε χρησιμοποιούμε τα χέρια μας όπως εμείς θέλουμε για να κάνουμε εκφράσεις λύπης, χαράς, θριάμβου, νίκης κτλ. Ο ιερέας βγάζει το χέρι του κάτω από το φελόνιο για να ευλογήσει τον λαό, τα τίμια δώρα, να πει «ειρήνη πάσι». Τίποτα άλλο. Βλέπετε κι ο ιερέας μετέχει αγγελικώς, κατά τα δικά του τα μέτρα, όπως κι όλος ο λαός του Θεού, στο θέμα της λειτουργίας. Κινητός και ακίνητος. Στην εικόνα, ο Άγγελος λοιπόν, έχει το χέρι εκτεταμένο, τα πόδια ανοιχτά, που είναι αυτή τη στιγμή εις διακονίαν αποστελλόμενος. Βλέπετε αυτά είναι πολύ σπουδαία πράγματα! Κι αυτά δεν μπορείτε να τα καταργήσετε.

Ας δούμε την κεφαλή του Αγγέλου. Βλέπετε πως ο Άγγελος έχει μια κορδέλα. Αυτή η κορδέλα στην αγιογραφία είναι (θα έλεγα) η σαρκική, υλική έκφραση της νοεράς προσευχής. Ο Άγγελος συγκεντρώνει το πλούσιο του νοός του, (δεν μπορώ να περιγράψω τη διάνοια και το νου) μπροστά στο Θεό. Για αυτό έχει κι αυτήν την κορδέλα. Αυτό που μας ενδιαφέρει είναι αυτή η συγκέντρωση.

Και προσέξτε, που η απεικόνιση της κεφαλής δεν είναι προφίλ, ούτε κατά πρόσωπον. Είναι απεικόνιση κατά τα τρία τέταρτα, όπου βλέπουμε και τα δυο του τα μάτια. Αυτό που μας ενδιαφέρει πάρα πολύ είναι να βλέπουμε και τα δυο του τα μάτια. Και το βλέπουμε αυτό και σε όλους τους αγίους.

Ο Άγγελος κρατάει στα χέρια του ένα ραβδί. Ποτέ μην αγιογραφήσετε τον Άγγελο με εκείνη την έκφραση την ρομαντική - όπως την κάνει η βατικάνια αγιογραφία - να μεταφέρει κάποιο κρίνο. Δεν υπάρχει παράδοση που να αναφέρει κάτι τέτοιο και ούτε μας λέει η Αγία Γραφή ότι ο Άγγελος κρατάει ραβδί στα χέρια του. Το ραβδί για εμάς έχει ένα θεολογικό συμβολισμό. Το ραβδί ήτανε πάντοτε το αντικείμενο το οποίο χρησιμοποιούσαν οι αγγελιοφόροι για να αναγγείλουν τα μηνύματά τους. Μέχρι και πρόσφατα στα χωριά μας, έβγαινε ένας ντελάλης και χτυπούσε στο δάπεδο, στο καλντερίμι, ένα ξύλο και έλεγε θα γίνει αύριο αυτό το γεγονός. Το ραβδί σημαίνει πως ο Άγγελος έρχεται να αναγγείλει κάτι. Δεν κρατάει ένα λουλούδι για να ωραιοποιήσει την κατάσταση ή να δώσει ένα δώρο στην Παναγία. Αυτό είναι λάθος. Είναι ρομαντική αντιμετώπιση του πράγματος. Και η εκκλησία μας ποτέ στην αγιογραφία δεν κάνει ρομαντική αντιμετώπιση του πράγματος, αλλά πάντοτε κάνει κατανυκτική αντιμετώπιση του γεγονότος.

Η εκκλησία με τις τέχνες της θέλει να δώσει κατάνυξη κι όχι να δώσει ρομαντισμό. Γι΄ αυτό βλέπετε στην Ορθόδοξη τέχνη διαφοροποιούμεθα τελείως. Και στη μουσική και στη ζωγραφική. Δυο κατ΄εξοχήν τέχνες. Υπάρχουν και άλλες τέχνες, όπως η ξυλογλυπτική. Όπως με αυτές τις δύο κατ΄εξοχήν τέχνες, έτσι και με το ξυλόγλυπτο το ίδιο πράγμα γίνεται. Κάνουμε απλά, λιτά ξυλόγλυπτα. Δεν κάνουμε ποτέ ούτε μπαρόκ, ούτε ροκοκό, τα οποία είναι εμπλουτισμένα, φορτωμένα πάρα πολύ για να εντυπωσιάσουν τις αισθήσεις του ανθρώπου. Όλη αυτή η τέχνη περνάει στην εκκλησία και περνάει ακόμη και πάνω στα άμφια των κληρικών κτλ. Και εδώ υπάρχει μια θεολογία. Η λιτότητα των αμφίων, ούτε με προσθήκες, ούτε με πολλές παραστάσεις πάνω και διάφορα χρώματα. Η εκκλησία μας έχει μια λιτότητα σε όλα αυτά τα πράγματα. Αλλά εμάς η προκείμενή μας δουλειά είναι να δούμε την αγιογραφία και να θυμηθούμε αυτή τη λιτότητα, η οποία εκφράζεται με αυτό το ραβδί και με το χέρι του Αγγέλου το οποίο εκτείνεται.

Ο Άγγελος έχει μια λωρίδα - θα δούμε αυτή τη λωρίδα και στα ρούχα του Χριστού πολλές φορές - που δηλώνει πως ως αξιωματικός έχει μια εντολή. Πήρε μια εξουσία από κάποια ανώτερη αρχή. Δηλώνει πως ένας Άγγελος δεν είναι αυτοτελής. Δεν

λειτουργεί μόνος του. Δεν λειτουργεί κατά τα μέτρα της δικής επιθυμίας, αλλά υπακούει στο Θεό. Κι εδώ με αυτή την κορδέλα (λωρίδα) δηλώνεται η δοθείσα εξουσία. Στον Χριστό, η δοθείσα εξουσία δηλώνεται και με μια κορδέλα, αλλά ταυτόχρονα θα Τον δούμε να κρατάει στα χέρια Του - συνήθως πάντοτε - ένα ειλητάριο. Τα ευαγγέλια παλιά δεν ήταν βιβλία, ήταν αυτά τα ελισσώμενα αντικείμενα των παπύρων. Ο Χριστός πήρε την εξουσία από τον Πατέρα για να κάνει αυτό που θα κάνει. Κανείς δηλαδή δεν είναι αυτοτελής.

Κατά τα άλλα, οι άγγελοι αγιογραφούνται όπως τους έχουμε δει. Τους είδαμε ανθρωποειδείς, τους είδαμε να έχουν πτέρυγες. Δεν είναι μια δική μας επινόηση. Αγιογραφούμε με θεολογικό τρόπο, ότι είδαμε. Τα τροπάρια της εκκλησίας μας αναφέρουν ότι είναι δευτερεύοντα φώτα. Πρωτεύον φως είναι ο Θεός. Όλοι οι άλλοι, οι άγιοι και οι άγγελοι είναι δευτερεύοντα φώτα γιατί παίρνουν το φως από το Θεό. Κανείς δεν έχει δικό του, ίδιον φως. Και οι άγιοι που έχουν τα φωτοστέφανα γύρω από το κεφάλι τους, δηλώνεται το δευτερεύον φως. Είναι το φως του Θεού. Το οποίο καταυγάζει όλο τους το κεφάλι.

Να θυμάστε όλους τους αγγέλους τους τιμάμε πάντοτε την ημέρα της Δευτέρας. Κάθε φορά που είναι Δευτέρα τιμούνται οι άγγελοι. Όπως Κυριακή είναι η μέρα της Αναστάσεως. Δευτέρα των αγγέλων. Τρίτη είναι του Προδρόμου. Τετάρτη είναι της Σταυρώσεως και της Παναγίας. Πέμπτη των αγίων Αποστόλων και πάντοτε του αγίου Νικολάου, εις τύπον ενός ιεράρχη. Παρασκευή πάλι της Παναγίας και ταυτόχρονα και του Σταυρού. Σάββατο είναι η μέρα των κεκοιμημένων και Κυριακή της Αναστάσεως. Πλέον βέβαια των αγίων που γιορτάζουμε κάθε μέρα. Και όλα τα τροπάρια της Δευτέρας - αν ανοίξετε το βιβλίο που λέγεται Παρακλητική - ομιλούν πάντοτε για τους αγγέλους. Και τροπάρια θεολογικά για τους αγγέλους μπορείτε να βρείτε και στις ακολουθίες του Μεσονυκτικού, Κυριακή πρωί, όπου εκφράζεται το τριαδικό δόγμα της εκκλησίας μας, στο οποίο μετέχουν διακονώντας ως δευτερεύοντα φώτα και οι άγγελοι.

Αυτά τα λέω για να αποκτήσετε μια ευρύτερη εμπειρία, γιατί εμείς δεν έχουμε τέχνες αποσπασματικές. Ο αγιογράφος γεννιέται και αναπτύσσεται μέσα από τη ζωή της εκκλησίας. Και πρέπει να δει με μια ευρύτητα τα πράγματα. Ένας αγιογράφος που δεν λειτουργείται, που δε ζει το μυστήριο της εκκλησίας, ποτέ δεν μπορεί να αγιογραφήσει. Και πόσο μάλλον ο αγιογράφος που δεν ξέρει στοιχειώδη θεολογικά πράγματα.

Να έρθουμε λίγο στην Παναγία. Και βλέπετε την Παναγία καθήμενη. Καθήμενη μπορεί να είναι συνήθως η Παναγία ή ο Χριστός. Και το καθήμενος δηλώνει μία βεβαιότητα. Το χέρι της Παναγίας που είναι ανοιχτό δηλώνει κίνηση αποδοχής.

Σημαίνει «αποδέχομαι». Εδώ δεν έχουμε κόμικς να βάλουμε εκφράσεις και λόγια. Η αποδοχή δηλώνεται ταυτόχρονα με το κεκλιμένο της κεφαλής. Υπάρχει μια ελαχίστη μικροτάτη κλίση, η οποία δηλώνει ταυτόχρονα με την έκφραση της ανοιχτής παλάμης, την αποδοχή. Όπου δούμε λοιπόν ή θέλουμε να εκφράσουμε αποδοχή γεγονότος κάνουμε κεκλιμένο κεφάλι. Μια ελαχίστη μικρή ταπείνωση που δεν είναι εμφανής. Δηλαδή, δεν είναι μια εκρηκτική ταπείνωση. Θα μπορούσε να ήταν κι αυτό ένα στοιχείο ρομαντικό ή εκκωφαντικό. Η ανοιχτή παλάμη δηλώνει την αποδοχή.

Με το άλλο το χέρι η Παναγία κρατάει ένα αντικείμενο. Είναι μία ρόκα όπου γνέθει. Δηλώνει ταυτόχρονα αυτό που είναι η Παναγία. Που είναι η τιμιωτέρα των Χερουβείμ και ενδοξοτέρα ασυγκρίτως των Σεραφείμ. Που προσομοιάζει με τα αγγελικά τα τάγματα και είναι τιμιωτέρα από όλα αυτά. Ταυτόχρονα όμως παραμένει άνθρωπος και εργάζεται και τα ανθρώπινα. Για αυτό κρατάει αυτήν την ρόκα. Κανείς μέσα στη ζωή της εκκλησίας δεν είναι μόνο πνευματικός άνθρωπος. Επειδή φέρει και τα σαρκικά και τη σαρκική φύση - που δεν είναι αμαρτία το σαρκικό - κάνει και τα ανθρώπινά του έργα. Είναι εργασία. Και να θυμάστε όλη η ασκητική θεωρία και η νηπτική θεωρία της Ορθοδοξίας κρίνεται στην εναλλαγή, δηλαδή στην ταυτόχρονη λειτουργία της εργασίας και της προσευχής. Για αυτό έχει αυτή τη ρόκα η Παναγία. Και είναι καθήμενη.

Έχω μιλήσει για τα τρία αστεράκια που φέρει η Παναγία. Ένα αστεράκι στο κεφάλι και δύο αστεράκια στην πλάτη της Παναγίας. Τα αστεράκια είναι οκτάκτινα· έχουνε οκτώ ακτίνες. **Το τριπλό αστεράκι σημαίνει ότι η Παναγία είναι Αειπάρθενος. Ήταν, είναι και πάντα θα είναι Παρθένος. Προ, κατά και μετά τον τόκο**. Το οκτάκτινο αστεράκι, με τις οκτώ ακτίνες δηλώνει το μυστήριο της ογδόης ημέρας. Το μυστήριο της ογδόης ημέρας είναι το μυστήριο της ημέρας που (εγκαινίασε) ο Θεός με το έργο της θείας οικονομίας, για να σώσει τον άνθρωπο. Γιατί εμείς την έβδομη ημέρα, την τελευταία ημέρα της δημιουργίας, αποτύχαμε σε αυτό που μας έκανε ο Θεός. Και εμείς την ίδια στιγμή που μετέχουμε στα της Παναγίας στο έργο της θείας οικονομίας.

Οι Πατέρες της εκκλησίας θεολόγησαν για το πρόσωπο της Παναγίας, αλλά καίρια θεολογική στιγμή για το πρόσωπο της Παναγίας, είναι η τρίτη Οικουμενική Σύνοδος. Η εν Εφέσω Οικουμενική Σύνοδος, όπου σε αυτή κάποιοι υποστήριξαν, όπως ο Νεστόριος ένας αιρετικός , πως η Παναγία δεν είναι Θεοτόκος αλλά είναι Χριστοτόκος. Θα πείτε τι διαφορά έχει; Πολύ μεγάλη διαφορά. Άλλο Θεοτόκος που γεννάει τον Θεό, και άλλο Χριστοτόκος. Αυτή η διαφορά τι σημαίνει; Έλεγε ο Νεστόριος λοιπόν να είναι Χριστοτόκος. Γέννησε το Χριστό, τίποτε άλλο. Κατά τον Νεστόριο, δηλαδή ήταν μία σωλήνα από την οποία πέρασε ο Χριστός και τίποτε άλλο. Αυτό είναι θεολογικό λάθος. Πώς γεννήθηκε ο Χριστός; Τι λέμε εμείς στο Πιστεύω; «Εκ Πνεύματος Αγίου και Μαρίας της Παρθένου και ενανθρωπήσαντα». Λειτουργούν εδώ δύο γεγονότα. Όπως σε μια γέννηση ενός παιδιού λειτουργεί ο

άνδρας και η γυναίκα, εδώ λειτουργεί η Χάρις του Αγίου Πνεύματος «εκ Πνεύματος Αγίου και Μαρίας της Παρθένου και ενανθρωπήσαντα». Τι κάνει η Παναγία; Δίνει την ανθρώπινη σάρκα του (κόσμου) στον Χριστό. Άρα, η συμμετοχή της Παναγίας δεν είναι απλώς η συμμετοχή μιας σωλήνας, που εξυπηρετεί μία κατάσταση. Δεν διέρχεται ο Χριστός από μέσα, χωρίς η Παναγία να προσφέρει τα ανθρώπινα μεγέθη. Ο Χριστός προσλαμβάνει τα ανθρώπινα μεγέθη από την Παναγία. **Άρα είναι Θεο - τόκος**. Γεννιέται ο Θεός, ο οποίος (Θεός σαρκούται). Είναι πολύ μεγάλη διαφορά. Και έγινε μια ολόκληρη Οικουμενική Σύνοδος για αυτό και μόνο το θέμα. Αν η Παναγία είναι Χριστοτόκος ή Θεοτόκος; Και αντιμετώπισαν αυτή τη θεολογία πολύ μεγάλοι Πατέρες, όπως ο Κύριλλος Αλεξανδρείας και άλλοι θεολόγοι, οι οποίοι πρωτογενώς, θεολόγησαν για το πρόσωπο της Παναγίας μας.

Να επανέλθω και πάλι στην πρώτη εικόνα του Ευαγγελισμού. Υπάρχουν δευτερεύοντα στοιχεία τα οποία μπορεί να διαμορφωθούν και χρωματικά. Υπάρχει ο θρόνος. Ή ακόμη αυτό το κόκκινο ύφασμα που είναι επάνω. Και σε άλλες εικόνες, συνήθως δεσποτικών εορτών ή της παρουσίας του Χριστού και της Παναγίας, βάζουμε αυτό το κόκκινο ύφασμα που δηλώνει ένα γεγονός χαρμόσυνο. Θα λέγαμε, ένα γεγονός χαρμοαναστάσημο. Αλλά είναι δευτερεύον στοιχείο, με την έννοια ότι μπορεί και να μην μπει. Δεν θα το δείτε σε όλες τις εικόνες. Μεταβάλλεται κατά την επιλογή των αγιογράφων. Ενώ **τα θεολογικά στοιχεία, χρησιμοποιούνται ως έχουν**. Για παράδειγμα, το βάθρο πάνω στο οποίο στέκεται ο Άγγελος ή η Παναγία, είναι δευτερεύον στοιχείο. Είναι απαραίτητο, να μπορείτε να διακρίνετε τα θεολογικά στοιχεία από τα δευτερεύοντα στοιχεία.

Το χρώμα του ενδύματος της Παναγίας, το μαφόριο είναι σκούρο κόκκινο, που είναι το χρώμα το οποίο έχει η Ορθοδοξία μας ως χρώμα βαθύτατο κατανυκτικό. Η εκκλησία μας ποτέ δεν χρησιμοποιεί χρώμα μαύρο. Είναι ατυχέστατο οι ιερείς να ντύνονται - ειδικά τη μεγάλη Σαρακοστή - με μαύρα ρούχα ή να βάζουν στην αγία Τράπεζα, την περίοδο της Σαρακοστής μαύρα καλύμματα. Εμείς, δεν έχουμε ποτέ το απόλυτο της θλίψεως. Εμείς - όπως θα το δούμε και στο σχήμα του στόματος που αγιογραφούμε - μιλάμε για την χαρμολύπη. Είναι δύο συνδυαστικά στοιχεία. Ποτέ δεν είμαστε στην απόλυτη χαρά και στην απόλυτη λύπη. Η απόλυτη χαρά είναι μια ουτοπία. Γιατί ζούμε σε ένα χώρο μεταπτωτικό. Και η απόλυτη λύπη είναι μια τραγωδία, γιατί η λύπη σημαίνει ότι τα έχασες όλα. Δεν υπάρχει ελπίδα στο Χριστό. Εμείς για ένα πράγμα μόνο λυπούμαστε. Λυπούμαστε για τις αμαρτίες μας. Αυτό που είπε ο Χριστός «οργίζεστε και μην αμαρτάνετε». Πρέπει να οργιζόμαστε μόνο για τις αμαρτίες μας. Δεν πρέπει να αμαρτάνουμε για τίποτα. Και λυπούμεθα μόνο για τις αμαρτίες μας. Ο Χριστός την ώρα της προσευχής Του στον κήπο της Γεσθημανή, λέει το κείμενο (στο κατά Μάρκον ευαγγέλιον) ότι «ήταν περίλυπος». Συγκεκριμένα, λέει ο Χριστός: «περίλυπος εστιν η ψυχή μου έως θανάτου». Δεν σημαίνει που ο Χριστός είναι απογοητευμένος. Προσέχετε τη λέξη; Είναι περί - λυπος. Όχι λυπημένος. Αλλά είναι περίλυπος. Που σημαίνει ότι υπάρχει λύπη γύρω από Αυτόν. Είναι η λύπη της

αμαρτίας που λειτουργεί γύρω του και γι’ αυτό είναι περίλυπος, για τη δική μας αμαρτία. Η εκκλησία μας ποτέ δεν κάνει γεγονότα απολύτου λύπης ή θλίψεως. Η ημέρα της Μεγάλης Παρασκευής δεν είναι μια μέρα λύπης. Είναι τελείως λανθασμένη αντιμετώπιση. Είναι μια μέρα χαρμο - λύπης. Λυπούμαστε για ένα πράγμα. Γιατί τολμήσαμε να σταυρώσουμε τον Χριστό. Και ταυτόχρονα χαιρόμαστε γιατί ο Χριστός αναστήθηκε. Για αυτό αν πάτε Παρασκευή πρωί, στην ακολουθία της Αποκαθηλώσεως - που είναι ο εσπερινός του Μεγάλου Σαββάτου - θα δείτε τους ιερείς υποχρεωτικά να φορούν λευκά άμφια. Κι αν ακόμα την περίοδο της Σαρακοστής λανθασμένα φορούσαν μαύρα ρούχα, υποχρεωτικά τα αλλάζουν και τα κάνουν άσπρα. Γιατί αρχίζει και λειτουργεί το μυστήριο της καθόδου του Χριστού στον Άδη. Και την ώρα που είναι νεκρός πάνω στον Σταυρό, νικιέται ο θάνατος. Δεν έχουμε γεγονότα θλίψεως και λύπης. Αλλά έχουμε τη χαρμολύπη που λειτουργείται σε όλη μας τη ζωή. Όπως σας είπα η απόλυτη χαρά είναι μια ουτοπία. Είναι μια πλασματική ψυχολογική κατάσταση που δεν μπορεί να κάνει τίποτε άλλο, παρά να μας κάνει να ξεφεύγουμε από την αντιμετώπιση της λύπης για τις αμαρτίες μας.

Αν έχετε να με ρωτήσετε κάτι σε αυτά που σας είπα. Τα είπα πολύ συνοπτικά έτσι, αλλά θέλω να τα πω όλα για να μπορείτε να λειτουργείτε λίγο-λίγο τη θεολογία της εικόνας.

Ερώτηση: Γιατί η Παναγία κάθεται σε αυτή την εικόνα του Ευαγγελισμού;

Απάντηση: Σας είπα τη θεολογία του καθημένου. Δεν είναι πάντα η Παναγία καθήμενη στις εικόνες του Ευαγγελισμού. Αλλά εδώ είναι πολύ σωστό, γιατί το καθήμενο στοιχείο που αναφέρεται στο Χριστό και στην Παναγία, δηλώνει την βεβαιότητα. Καθήμενο σημαίνει βεβαιότητα. Αυτό που θα γίνει είναι οριστικό. Ξέρει η Παναγία τι κάνει. Δέχεται την πρόταση του Θεού. Και το κάνει χωρίς να ξέρει αναλυτικά τα γεγονότα.

Ερώτηση: Σε ορισμένες εικόνες τα δευτερεύοντα στοιχεία γιατί είναι πλούσια;

Απάντηση: Κοιτάξτε. Δεν είναι πλούσια. Γιατί προβάλλονται τα πρόσωπα. (Για παράδειγμα) Αυτά τα βάθρα δεν καθηλώνουν την εικόνα. Υποτάσσονται στην εικόνα. Ο αγιογράφος έχει την ελευθερία να λειτουργήσει τα δευτερεύοντα πράγματα. Την ελευθερία (που αφορά τη θεολογία) δεν την έχει. Παραμένει μια δυνατότητα εκφράσεως του αγιογράφου σε αυτά τα δευτερεύοντα στοιχεία. Αλλά στα πρώτα (που αφορούν τη θεολογία) δεν μπορεί να τα αλλάξει. Αν τα αλλάξει μπορεί να πέσει σε αίρεση.

Ερώτηση: Γιατί οι μοναχοί και οι παπάδες φοράνε μαύρα;

Απάντηση: Άλλο η λειτουργική χρήση και άλλο η προσωπική μου χρήση. Το μαύρο χρώμα για προσωπική μου χρήση, εκφράζει τη μνήμη θανάτου. Όλοι οι μοναχοί φοράνε μαύρα. Στη Θεία λειτουργία όμως, οι ιερείς φοράνε άσπρα ή κόκκινα άμφια. Είναι λειτουργικό γεγονός, όπου λειτουργείται η Χάρις του Θεού. Το μέγεθος, το ενδυματολογικό έχει μια αντιμετώπιση. Βλέπετε, ζω μέσα στον κόσμο, μέσα στη ζωή. Πρέπει να φορέσω τα παπούτσια που φοράτε όλοι σας. Έτσι δεν είναι; Ζω τα ανθρώπινα. Με το μαύρο έχω μια μνήμη θανάτου. Αλλά όταν μπω μέσα στην ακολουθία ό,τι και να γίνει, ό,τι και να κάνω, ξεπερνιέται το μαύρο με κάποια άλλα ενδύματα που βάζω που δεν είναι μαύρα. Το μαύρο είναι μνήμη θανάτου για εμένα. Αλλά η Θεία λειτουργία είναι γεγονός κοινοτικό, κοινωνικό. Η μνήμη θανάτου είναι για μένα προσωπικό γεγονός μνήμης θανάτου. Δεν είναι γεγονός λειτουργικό, όπου λειτουργείται το χαρμοαναστάσημο της χάρης του Χριστού μας. Και τα άσπρα που φοράνε οι Ρώσοι, κάποια άσπρα καλιμαύχια, πανωκαλίμαυχα ή άσπρα άμφια, είναι μία λάθος παράδοση η οποία μεταφέρθηκε από μια πλάνη που ήρθε στη Ρώμη από τη λεγόμενη Κωνσταντίνεια δωρεά. Είναι ένα ψέμα, το οποίο είπαν κάπου στη Ρώμη, ότι (δήθεν) ο Μέγας Κωνσταντίνος λίγο πριν πεθάνει, έκανε μια δωρεά στη Ρώμη και της δώρισε να είναι η πρώτη εκκλησία. Δεν υπάρχει τέτοιο πράγμα. Και μαζί με αυτή τη δωρεά που έκανε τους χάρισε και ένα άσπρο άμφιο για να το φοράνε κτλ. και μεταφέρθηκε στη Μόσχα, ένα ολόκληρο παραμύθι. Υπάρχουνε δύο ψέματα πάνω στα οποία στηρίχθηκαν κάποια στοιχεία θεολογίας της Βατικανίου εκκλησίας, όπως η Κωνσταντίνειος δωρεά και οι ψευτοϊσιδώρειες διατάξεις που δεν έχω τον χρόνο να τις αναλύσω. Δεν είναι του παρόντος τώρα.

Ερώτηση: Γιατί αγιογραφούμε το γεγονός του Ευαγγελισμού σε εξωτερικό χώρο;

Απάντηση: Στην αγιογραφία δεν αγιογραφούμε ποτέ εσωτερικό χώρο (όπως γιά παράδειγμα τον εσωτερικό χώρο του ναού). Όλα τα γεγονότα είναι εξωτερικά. Δεν υπάρχει εσωτερικός χώρος. Τίποτα δεν είναι κλεισμένο μέσα σε τοίχους στην αγιογραφία. Όλα βρίσκονται έξω. Ένα γεγονός θα γίνεται κάπου μέσα, εσωτερικά. Αλλά ένα σπίτι αγιογραφείται ως υπαίθριο. Στην αγιογραφία ποτέ δεν κλεινόμαστε μέσα. Όλα είναι μια έξοδος. Δεν υπάρχει εσωτερικό. Και ας αγιογραφείται μια λειτουργία. Δεν φαίνεται ποτέ που είναι ένας κλειστός ναός, δεν φαίνονται οι τοίχοι. Γιατί όλη η λειτουργία είναι μια έξοδος στα πράγματα του κόσμου. Αλίμονο αν η εκκλησία κλεινόταν μέσα ή έκανε μια λειτουργία για να περνάει καλά, για να αποκτάει κατάνυξη και τίποτε άλλο. Η λειτουργία είναι μια έξοδος. Και λειτουργούμαστε για να αποκτήσουμε τη δυνατότητα να κάνουμε έξοδο, προς τον κόσμο, προς τον Θεό και τους άλλους. Ποτέ δεν υπάρχει κλειστός χώρος στην αγιογραφία. Ποτέ. Ακόμα και εκεί που αναφέρεται για τον Θωμά, «των θυρών κεκλεισμένων», που «οι μαθητές ήταν συνηγμένοι δια τον φόβον των Ιουδαίων», οι Απόστολοι αγιογραφούνται σε ανοιχτό χώρο. Ενώ η Γραφή αναφέρει «των θυρών κεκλεισμένων». Παρόλα αυτά, η αγιογραφία τους δείχνει να βρίσκονται έξω. Το ίδιο και στην εικόνα της Πεντηκοστής. Η Πεντηκοστή έγινε στο υπερώο. Αυτή είναι η θεολογία της εικόνας μας. Δεν υπάρχει κλειστός χώρος. Όπως δεν υπάρχει άνθρωπος που κλείνεται στον εαυτό του. Η εκκλησία είναι πάντοτε μία συνεχής έξοδος.

Ερώτηση: Πώς αγιογραφούμε τα χείλη;

Απάντηση: Θα σας πω μόνο δύο σημεία για τα χείλη. Ένα σημείο τοπικό και ένα σημείο θεολογικό. Τα υπόλοιπα θα τα δείτε μελετώντας περαιτέρω τα χείλη. Πολύ σπουδαίο στοιχείο του προσώπου όπως είναι τα μάτια και η μύτη, είναι βέβαια και τα χείλη. Με τα χείλη εκφράζουμε πολλές φορές τη χαρά, τη λύπη και τη χαρμολύπη, όπως αναφέραμε πριν λίγο. Πρώτα – πρώτα, τοπικό σημείο στην εικόνα βλέπετε αυτό το σημείο έψιλον. Δηλαδή, η κάτω πλευρά του κάτω χειλέως είναι στο κέντρο του τρίτου μέρους του προσώπου των αγίων. Θυμόμαστε πως το κεφάλι χωρίζεται σε τέσσερα ίσα μέρη. Και το πρόσωπο σε τρία ίσα μέρη. Αυτό το ξέρετε όλοι νομίζω από τις προηγούμενες αναλύσεις. Οτι το το κεφάλι είναι τέσσερις μύτες και το πρόσωπο είναι τρεις μύτες. Το τελευταίο μέρος, το κάτω μέρος του προσώπου, το πωγωνιαίο

τμήμα που βρίσκεται ο πώγων, έχει μέσα και το στόμα. Στο κέντρο αυτού του τελευταίου τμήματος είναι το σημείο έψιλον. Δηλαδή, τα χείλη πάντοτε θα τελειώνουν στο τελευταίο σημείο του μέσου αυτού του τελευταίου τμήματος. Αν δείτε την εικόνα που σας έδωσα, στο τρίτο μέρος κάτω - κάτω στο μέσον είναι το σημείο έψιλον και από κει και μετά είναι τα χείλη. Πάνω τα χείλη. Δηλαδή, τα χείλη βρίσκονται ολόκληρα στο πάνω τμήμα του τελευταίου τμήματος του προσώπου. Εκείνο το οποίο μας ενδιαφέρει πάρα πολύ είναι πώς εκφράζουμε τα χείλη. Εμείς έχουμε μάθει συνήθως από την οποιαδήποτε ζωγραφική, ότι έχουμε χείλη λύπης και χείλη χαράς. Σκεφτείτε για παράδειγμα ένα ανθρωπάκι που είναι λυπημένο και ένα χαρούμενο. Αυτά μάθαμε εμείς. Στην αγιογραφία καταργούνται και τα δύο στοιχεία. Γιατί όπως σας είπα πριν, δεν έχουμε ούτε απόλυτη χαρά, ούτε απόλυτη λύπη. Αλλά εμείς έχουμε χαρμολύπη. Αλλά ούτε έχουμε και μια γραμμή ευθεία. Μια γραμμή ευθεία θα σήμαινε έναν άνθρωπο ο οποίος δεν έχει αισθήματα και κατ’ επέκταση συναισθήματα. Ένας άνθρωπος παγωμένος. Εμείς έχουμε χαρμολύπη. Ή με άλλη λέξη όπως λένε οι Πατέρες της εκκλησίας, χαροποιό πένθος. Είναι δύο λέξεις. Χαρμολύπη ή χαροποιό πένθος. Και εμείς θέλουμε πια να συνδυάσουμε την ύπαρξη του χαροποιού πένθους και της χαρμολύπης δια της εκφράσεως της σχισμής των χειλέων. Από εκεί το εκφράζουμε. Έτσι μάθαμε και στη ζωγραφική. Η σχισμή των χειλέων εκφράζει τη λύπη ή τη χαρά. Και εμείς έχουμε μόνο χαρμολύπη και χαροποιό πένθος. Άρα, πρέπει να συνδυάσουμε τις γραμμές που εκφράζουν χαρά και τις γραμμές που εκφράζουνε λύπη ταυτόχρονα. Για αυτό κάνουμε μια γραμμή λύπης και μια γραμμή χαράς. Ταυτόχρονα. Λύπη, χαρά. Εναλλασσόμενα. Είναι η σχισμή της χαρμολύπης. Όχι σαρκώδη χείλη.

(Πηγή: "ΦΛΟΓΑ"*)*

Διαβάστε περισσότερα κείμενα και ακούστε ομιλίες του π. Κωνσταντίνου πατώντας εδώ